

Nr 496.

Av herr **Werner m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 220, med förslag till lag om folkpensionering, m. m.

I propositionen nr 220 har Kungl. Maj:t framlagt förslag till ny lag om folkpensionering m. m. Genom detta förslag avses att genomföra en synnerligen betydelsefull förbättring av den allmänna folkpensionen. Förslaget bygger på det av socialvårdskommittén framlagda s. k. alternativ III, vilket enligt vår mening utgör det bästa av de tre olika alternativa förslag denna kommitté framlagt för reformeringen av folkpensionen. Genom ett bifall till detsamma komma de gamla att erhålla ett belopp i ålderspension, som under nuvarande förhållanden måste anses ganska tillfredsställande.

Särskilt betydelsefullt är, att dessa belopp komma att tilldelas alla pensionärer utan behovsprövning. Ur skilda synpunkter är behovsprövningen varken tillfredsställande eller sympatisk. Befolkningsutvecklingen i vårt land går för närvarande i den riktningen, att antalet åldringar ökas i relativt snabb takt, medan den arbetsföra befolkningen stagnerar i storlek. Under sådana förhållanden är det av vikt, att äldre personers villighet att utnyttja sin arbetsförmåga väl tillvaratages. Detta syfte motverkas av de nu gällande bestämmelserna för folkpensioneringen. Storleken av de utgående pensionsförmånerna minskas kraftigt om pensionärerna genom eget arbete skaffa sig inkomster. Då pensionsförmånerna på detta sätt reduceras är det givet, att äldre personer högst ogärna åtaga sig betalt arbete, då detta blir ekonomiskt oförmånligt för dem. Statsrådet och chefen för socialdepartementet framhåller i sitt yttrande till statsrådsprotokollet som exempel, att om en egnahemsinnehavare genom sina uppoffringar lyckats göra sig skuldfri, bör icke hans bostadsförmån uppskattas till ett belopp, varigenom hans folkpension blir reducerad. Detta är givetvis alldeles riktigt.

Vi kunna däremot icke godkänna det förslag till utbyggnad av ålderspensionen, som innefattas i bestämmelserna om bostadstillägg. Vi anse i likhet med den föredragande departementschefen, att bostadstillägg böra införas, men kunna däremot icke acceptera propositionens förslag härtill. Enligt den kungliga propositionen skall riket indelas i fem olika bostadskostnadsgrupper, men bostadstillägg skall utgå i endast de fyra högsta. Pensionärerna inom den lägsta gruppen, till vilken större delen av den egentliga landsbygden skall hänföras, bli således icke delaktiga av denna

pensionsförmån. Det kan icke överensstämma med rättvisans krav att på detta sätt utestänga en stor grupp av pensionärer från denna tilläggsförmån. Dyligt behov förefinnes även för många pensionärer på landsbygden, då även de gamla på landsbygden med skäl kunna göra anspråk på att få bo i bostäder av god kvalitet. Enligt vår mening böra därför bostadstillägg kunna få utanordnas även åt pensionärer på landsbygden.

Enligt förslaget bli vidare bostadstilläggen inom de fyra högsta grupperna graderade efter kostnaderna inom de olika grupperna. Ehuru dyrortsgraderingen av folkpensionerna föreslås avskaffad, vilket vi inregistrera med tillfredsställelse, införes genom bestämmelserna om bostadstillägg dyrortsgraderingen åter på en omväg. Spännvidden mellan tilläggen i högsta och lägsta bostadskostnadsgrupp har vidare tilltagits så högt, att den blir större, räknat i absoluta tal, än den nuvarande spännvidden mellan tilläggspensionerna i högsta och lägsta grupp. Dyrortsgraderingens nackdelar ha således genom förslaget skärpts på ifrågavarande område.

Vi kunna för vår del icke ansluta oss till förslaget om dyrortsgradering av de statliga bostadstilläggen, utan anse, att dessa, med bibehållen prövning av behovet, böra utgå med ett för alla pensionärer lika stort högsta belopp, oberoende av var de äro bosatta. Behovsprövningen är visserligen i och för sig icke tilltalande, men eftersom det här gäller ett tillägg till ålderspensionen, anse vi oss böra acceptera densamma.

Socialvårdskommittén har gjort omfattande undersökningar om bostadskostnaderna för folkpensionärer på olika orter och har därvid konstaterat en betydande skillnad mellan kommuner på landsbygden och exempelvis Stockholm. Genomsnittskostnaden för av en pensionär förhyrd lägenhet skulle sålunda uppgå till 125 kr. per år i landsbygdens A-kommuner och 727 kr. i Stockholm. För de tre nu gällande dyrortsgrupperna voro genomsnittskostnaderna 175, 381 och 632 kr. Även inom resp. dyrortsgrupper voro kostnaderna mycket varierande. Bostadskostnaderna för pensionärer med egen fastighet varierade också betydligt. Inom A-kommunerna uppgick genomsnittskostnaden till 72 kr. och i Stockholm till 570 kr. per år. Genomsnittet inom de olika dyrortsgrupperna var 101, 238 och 447 kr.

Gent emot dessa undersökningar kan, som socialvårdskommittén också själv erkänner, den anmärkningen riktas, att de framräknade siffrorna icke återspegla det verkliga behovet utan endast ange kostnaderna för de bostäder pensionärerna faktiskt hade, men icke kostnaderna för sådana bostäder, som de skäligen borde kunna göra anspråk på.

Den låga genomsnittshyran för A-kommunerna visar, att bostadsstandarden på landsbygden är synnerligen låg. Beträffande beräkningen av kostnaderna för av pensionärerna ägda fastigheter kunna vägande invändningar göras. Vid denna beräkning har man således icke tagit hänsyn till amortering och avskrivning samt reparations- och underhållskostnader. Bo-

stadskostnaderna ha fördenskull blivit låga, och socialvårdskommittén liksom statsrådet och chefen för socialdepartementet anser, att dessa på landsbygden knappast spela någon roll. Detta är emellertid icke riktigt. Räknar man med samtliga utgifter för en egen bostad på landsbygden såväl räntor som amorteringar, avskrivningar, reparations- och underhållskostnader bli siffrorna relativt höga. Även om pensionärer därstädes äro inneboende hos barn eller andra anhöriga, som övertagit deras jordbruksfastighet, ha de under sin arbetsföra ålder haft betydande utgifter för bostaden och överlåtit densamma för ett i regel något lägre pris än marknadsvärdet för att tillförsäkra sig bostad.

Räknar man med kostnaderna för en bostad av samma standard på olika orter blir skillnaden i bostadskostnader ingalunda stor. 1943 års dyrortskommitté framräknade en skillnad i levnadskostnader mellan högsta och lägsta dyrortsgrupp på 20 procent, men använde då metoder för bostadspostens beräkning, som icke tilläto en jämförelse mellan bostäder av samma standard. Bostadssociala utredningen har sedermera gjort en beräkning med hänsynstagande härtill och fann då, att hyran i lägsta grupp utgjorde i genomsnitt 64 procent av hyran i högsta grupp, medan 1943 års dyrortskommitté fann, att den skulle utgöra endast 43 procent. Räknas bostadskostnaden på det sätt bostadssociala utredningen gjort minskas skillnaden i levnadskostnader mellan högsta och lägsta dyrortsgrupp till 16 procent. Vid framräkningen av denna skillnad har då icke hänsyn tagits, i varje fall icke i tillräcklig grad, till de s. k. avståndskostnaderna på landsbygden eller till de förmåner av olika slag, som städerna kunna bereda sina inbyggare, vilka förmåner icke gärna kunna mätas i bestämda siffror.

De ännu kvarstående verkliga skillnaderna i levnadskostnader mellan olika orter äro således mycket ringa och torde alltmera komma att utjämnas. Största skillnaden består i bostadskostnaderna, men även här föreligger en tydlig tendens till utjämning. Bostadssociala utredningen har starkt framhållit detta och yttrar i samband med den förut citerade undersökningen, att »tendensen till standardisering av byggnadsskicket liksom också den sedan minst ett årtionde pågående tendensen till utjämning av den allmänna pris- och kostnadsstrukturen göra en utveckling i riktning mot utjämnande bostadskostnader naturlig».

Under sådana förhållanden och då det måste anses vara ett allmänt intresse att statsmakterna genom sin politik befordra en höjning av den låga bostadsstandarden på landsbygden ha vi dragit den slutsatsen, att bostadstilläggen till folkpensionärerna böra vara lika för alla. Det bör enligt vår mening utgå med samma högsta belopp, som avsetts för den föreslagna bostadskostnadsgruppen III, nämligen med 200 kr. till gift pensionsberättigad och änkepensionsberättigad samt med 300 kr. för annan pensionsberättigad. Skulle denna summa anses vara för låg för vissa pensionärer

i städer och större tätorter står den möjligheten öppen för vederbörande kommun att i enlighet med § 6 i förslaget till lag om folkpensionering låta utanordna särskilt bostadstillägg. I sådana fall beror den höga bostadskostnaden på den högre bostadsstandarden, och det bör då vara en kommunal angelägenhet att låta pensionsförmånerna få en sådan höjd, att pensionärerna kunna utnyttja den högre standarden.

Beträffande kommunernas bidrag till pensionsförmånerna föreslås i propositionen, att detta skall utgå med 20 procent för invalidpension, tilläggs-pension och änkepension, samt för bostadstillägg 30 procent i grupp II, 40 procent i grupp III, 50 procent i grupp IV och 60 procent i grupp V. Dessa grunder äro enligt vår mening högst otillfredsställande. De bygga i huvudsak på de hittills gällande grunderna för kommunernas finansiering av folkpensionskostnaderna, vilka, som kommunalskatteberedningen framhållit, åstadkomma en synnerligen ojämn ekonomisk belastning på kommunerna. Kommunalskatteberedningen har påvisat, att kommunandelen i 1939 års folkpensionskostnader utgjorde för Lovö kommun i Stockholms län och Hofors kommun i Gävleborgs län 6 öre per skattekrone, medan Tjurkö kommun i Blekinge län för samma ändamål måste utdebitera 6 kronor och 20 öre per skattekrone. Det måste vara orimligt att konservera ett system, som ålägger en kommun en hundrafalt större börda för samma uppgift än en annan kommun. Detta system, som tillämpats för de flesta av de nu utgående statsbidragen till kommuner, tar ingen hänsyn till kommunernas starkt varierande möjligheter att bära de efter erhållandet av statsbidrag kvarstående kostnaderna.

Kommunalskatteberedningen har utarbetat förslag till rättvisare bestämmelser för statsbidragsbeviljandet, enligt vilka statsbidragen och därmed även kommunandelen graderas efter skatteunderlaget i kommunerna, d. v. s. efter antalet skattekronor per invånare. Den tekniska utformningen av detta system framgår av följande: Statsbidraget för en kommun med normalt skatteunderlag, t. ex. 10 skattekronor per invånare, antages vara 80 procent. Kommunandelen blir då 20 procent. I samma mån som skatteunderlaget i en kommun avviker från det normala, skall även kommunandelen variera. Har sålunda en kommun, A, hälften så stort skatteunderlag som normalkommunen, d. v. s. 5 skattekronor per invånare, blir kommunandelen hälften så stor som i normalkommunen eller 10 procent. Har å andra sidan en kommun, B, dubbelt så stort skatteunderlag som normalkommunen eller 20 skattekronor per invånare, blir dess kommunandel dubbelt så hög som normalkommunens, d. v. s. 40 procent. Statsbidraget blir således för kommunen A 90 procent och för kommunen B 60 procent. Om de båda kommunerna ha relativt sett lika stora utgifter för ifrågasvarande uppgift bli deras kostnader exakt lika stora per skattekrone räknat.

Ett statsbidragssystem av denna typ bör vara tillfredsställande ur rättvisesynpunkt. Kommunerna beredas därigenom likartade förutsättningar att fullfölja de uppgifter av statlig karaktär, som staten ålägger dem. En ekonomiskt mindre bärkraftig kommun kan sålunda bereda sina medlemmar samma förmåner som andra kommuner, och kostnaderna för dessa förmåner drabba icke de skatteskyldiga i den förstnämnda kommunen hårdare än fallet är i ekonomiskt mera bärkraftiga kommuner. Ur effektivitetssynpunkt innebär systemet stora fördelar, ty kommuner med svagt skatteunderlag kunna fullfölja sina uppgifter av statlig karaktär på ett tillfredsställande sätt utan att för hårt belastas. Vidare verkar systemet på ett sådant sätt, att kommuner med god ekonomi tvingas att iakttaga lika stor sparsamhet som andra i ekonomiskt hänseende svagare kommuner, eftersom en relativt lika stor utgiftsökning medför samma uttaxeringsökning per skattekrona. Och till sist har systemet en skattutjämnande verkan.

Detta statsbidragssystem skall enligt riksdagens beslut tillämpas vid utanordnande av statsbidrag till kommunerna för skolhusbyggen, och i propositionen nr 174 har vid årets riksdag systemet också föreslagits infört för statsbidrag till skolmältider. Statsbidragsskalan varierar emellertid något i dessa båda fall.

Då detta bidragssystem innebär så stora fördelar anse vi det önskvärt, att det kommer att tillämpas även när det gäller kommunernas kostnader för folkpensioneringen. Riksdagen bör således enligt vår mening i princip besluta, att statsbidragen till kommunernas kostnader för folkpensioneringen graderas med hänsyn till kommunernas ekonomiska bärkraft, sådan denna tager sig uttryck i skatteunderlaget per invånare, t. ex. enligt skala som föreslagits i prop. nr 174. Det kan emellertid nu vara vanskligt att i detalj bestämma hur denna gradering skall utformas, utan vi anse, att riksdagen bör i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att Kungl. Maj:t ville låta utarbета och snarast möjligt framlägga förslag härtill.

Till sist vilja vi påyrka en detaljändring i det föreliggande lagförslaget. Enligt § 28 skall pensionsnämnd sammanträda minst en gång i månaden om på nämndens prövning beroende ärende finnes. Sammanträde så ofta som en gång i månaden synes icke påkallat, utan denna bestämmelse bör ändras till minst en gång i kvartalet.

Med anledning av vad som sålunda anförts få vi hemställa,

att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 220 måtte besluta,

dels att bostadstillägg efter behovsprövning skall kunna utgå i alla rikets kommuner med lika stort högsta belopp, nämligen för gift pensionsberättigad och änkepensionsberät-

tigad med 200 kr. per år och för annan pensionsberättigad med 300 kr. per år;

dels att i princip kommunernas andelar i kostnaderna för folkpensioneringen skola graderas efter kommunernas ekonomiska bärkraft, sådan den framträder i skatteunderlaget per invånare;

dels att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att Kungl. Maj:t snarast möjligt måtte framlägga förslag till dylik gradering;

dels ock att vederbörande utskott måtte utarbeta de ändringar i författningstexten, som föranledas av här ovan gjorda yrkanden.

Stockholm den 30 april 1946.

Osc. Werner.

Hjalmar Svensson
i Grönvik.

Sven Vigelsbo.

Arvid Jonsson
i Skedsbygd.

J. Onsjö.

Harald Andersson
i Dunker.

Lars E. Andersson,
Hedensbyn.

Anders Pettersson
i Dahl.

E. Pettersson,
Ersbacken.

K. E. Hansson,
Skediga.

Emil Gustafson
i Vimmerby.

P. J. Edberg.

Per Persson
i Norrby.

Ivar Pettersson,
Rosta.

C. O. Carlsson
i Bakeröd.

K. A. Ryberg.

John W. Pettersson.

Gunnar Larsson
i Luttra.

Axel Rubbestad.